

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

6. juuli 2006 *

Kohtuasjas C-53/05,

mille esemeks on EÜ artikli 226 alusel 9. veebruaril 2005 esitatud liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi,

Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: P. Andrade ja W. Wils, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

hageja,

versus

Portugali Vabariik, esindajad: L. Fernandes ja N. Gonçalves,

kostja,

* Kohtumenetluse keel: portugali.

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees A. Rosas, kohtunikud J. Malenovský (ettekandja), J.-P. Puissochet, A. Borg Barthet ja A. Ó Caoimh,

kohtujurist: E. Sharpston,
kohtusekretär: R. Grass,

arvestades kirjalikku menetlust,

olles 4. aprilli 2006. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Euroopa Ühenduste Komisjon palub oma hagiavalduses Euroopa Kohtul tuvastada, et kuna Portugali Vabariik vabastas kõik üldsusele laenutamisega tegelevate asutuste kategooriad kohustusest maksta autoritele tasu üldsusele laenutamise eest, siis on ta rikkunud kohustusi, mis tulenevad nõukogu 19. novembri 1992. aasta direktiivi 92/100/EMÜ rentimis- ja laenutamissoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (EÜT L 346, lk 61; ELT eriväljaanne 17/01, lk 120) (edaspidi „direktiiv”) artiklitest 1 ja 5.

Õiguslik raamistik

Ühenduse õigusnormid

- 2 Direktiivi seitsmes põhjendus on sõnastatud järgmiselt:

„autorite ja esitajate järjepidev loometegevus ja kunstiline tegevus eeldab piisavat sissetulekut ning eelkõige fonogrammide ja filmide tootmiseks vajalikud investeeringud on eriti suured ja riskantsed; sellise sissetuleku ja tehtud investeeringute tagasisaamise saab tulemuslikult kindlustada ainult juhul, kui asjaomaste õiguste omanikele on tagatud piisav õiguskaitse”.

- 3 Direktiivi artikkel 1 sätestab:

„1. Vastavalt käesoleva peatüki sätetele näevad liikmesriigid artikli 5 sätteid arvestades ette õiguse lubada või keelata autoriõigusega kaitstavate teoste originaalide ja koopiade ning muude artikli 2 lõikes 1 sätestatud objektide rentimist ja laenutamist.

2. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „rentimine” kasutada andmist piiratud ajaks ja otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku tulu eesmärgil.

3. Käesoleva direktiivi kohaldamisel tähendab „laenutamine” kasutada andmist piiratud ajaks ja otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku tulu eesmärgita, kui seda teevad üldsusele avatud asutused.

4. Lõikes 1 osutatud õigused ei ammendu autoriõigusega kaitstavate teoste originaalide ja koopiate ning muude artikli 2 lõikes 1 sätestatud objektide müügi ega muu levitamise tagajärjel.”

4 Direktiivi artikli 5 lõiked 1–3 sätestavad:

„1. Liikmesriigid võivad näha ette erandid artiklis 1 sätestatud üldsusele laenutamise ainuõigusest, tingimusel et vähemalt autorid saavad sellise laenutamise eest tasu. Liikmesriikidele jääb vabadus määratlada kõnealune tasu võttes arvesse nende kultuuri edendamisega seotud eesmäärke.

2. Kui liikmesriigid ei kohalda artiklis 1 sätestatud üldsusele laenutamise ainuõigust fonogrammide, filmide ja arvutiprogrammide suhtes, näevad nad ette tasu vähemalt autoritele.

3. Liikmesriigid võivad vabastada teatavad asutuste kategooriad lõigetes 1 ja 2 osutatud tasu maksmisest.”

Siseriiklikud õigusnormid

- 5 Direktiiv võeti Portugali siseriiklikku õigusesse üle 27. novembri 1997. aasta dekreetseadusega nr 332/97 (*Diário da República* I, A-seeria, nr 275, 27.11.1997, lk 6393) (edaspidi „dekreetseadus“). Dekreetseaduse preambulis on järgmine täpsustus:

„Käesoleva dekreetseadusega luuakse autoriõigusega kaitstud teoste üldsusele laenutamise õigus, kuid selle jõustumine Portugali õiguskorras toimub ühenduse õiguses ette nähtud piiranguid arvestades ning järgides kultuurilisi erisusi ja riigi arengutaset ning neist tulenevaid kultuuripoliitika meetmeid ja suundi.”

- 6 Dekreetseaduse artikli 6 kohaselt:

„1. Autoril on õigus saada tasu, kui tema teose originaali või koopiaid laenutatakse üldsusele.

2. Tasu maksab selle asutuse omanik, kus teose originaal või koopiaid üldsusele kättesaadavaks tehakse [...]

3. Käesoleva artikli sätteid ei kohaldata avalike raamatukogude, koolide ja ülikoolide raamatukogude, muuseumide, avalik-õiguslike arhiivide ja sihtasutuse ning eraõiguslike mittetulunduslike asutuste suhtes.”

Kohtueelne menetlus

- 7 Komisjon esitas 19. detsembril 2003 kooskõlas EÜ asutamislepingu artikli 226 esimeses lõigus sätestatud menetlusega Portugali Vabariigile märgukirja, nõudes, et viimane direktiivi sätteid rakendaks.
- 8 Pärast tutvumist Portugali Vabariigi vastusega sellele kirjale esitas komisjon liikmesriigile 9. juulil 2004 põhjendatud arvamuse, kutsudes teda võtma arvamuse järgimiseks vajalikke meetmeid kahe kuu jooksul arvamuse kättesaamisest.
- 9 Põhjendatud arvamuses oli komisjon dekreetseadusest lähtuvalt seisukohal, et Portugali Vabariik ei olnud võtnud direktiivi artiklite 1 ja 5 ülevõtmise tagamiseks vajalikke meetmeid.
- 10 Kuna Portugali Vabariik jättis kõnealusele põhjendatud arvamusele vastamata, otsustas komisjon esitada käesoleva hagi.

Hagi

Poolte argumendid

- 11 Komisjoni sõnul vabastab dekreetseaduse artikli 6 lõige 3 üldsusele laenutamise õiguse eest tasu maksmisest kõik riigi keskvalitsuse asutused, kõik sellised kaudselt

riigi valitsemisega seotud asutused nagu avalik-õiguslikud asutused ja organisatsioonid, ja samuti kõik detsentraliseeritud haldushaldusasutused ja -organid ning kohalikud omavalitsusüksused. Sellesse loetelusse võib lisada kõik selliseid avaliku iseloomuga ülesandeid täitvad eraõiguslikud juriidilised isikud, nagu avalikke teenuseid osutavad juriidilised isikud ning erakoolid ja –ülikoolid, ja samuti üldiselt kõik eraõiguslikud mittetulunduslikud asutused. Kokkuvõttes on tegemist kõigi üldsusele laenutamise tegelevate asutuste vabastamisega kõnealusest kohustusest.

12 Kõnealuse direktiivi artikli 5 lõige 3 näeb ette, et liikmesriigid võivad tasu maksmisest vabastada teatavad asutuste kategooriad, mitte aga kõik asutuste kategooriad, nagu näeb ette dekreetseadus. Portugali Vabariik on seega ületanud direktiivis ettenähtud piire ja kõnealune dekreetseadus takistab üheselt ja selgelt saavutamast direktiivi eesmärki, milleks on tagada, et loome- ja kunstilise tegevuse eest makstaks piisavat tasu.

13 Lisaks sellele viitab komisjon lähedasele seosele teoste avalik-õiguslike asutuste ja organite poolt laenutamise ja äriühingute poolt rentimise vahel. Mõlemal juhul on tegemist kaitstud teoste kasutamisega. Liikmesriikidevahelised erinevused kaitstud teoste õiguskaitstes mõjutavad siseturu toimimist ja võivad kaasa tuua konkurentsi moonutamise. Teoste, raamatute, fonogrammide ja videosalvestuste laenutamise puhul on tegemist märkimisväärse ulatusega tegevusega. Isikud, kes neid teoseid ja esemeid kasutavad, ei osta neid, mille tõttu jääb nende autoritel ja loojatel sissetulek saamata.

14 Komisjon lisab, et selleks, et liikmesriigid saaksid kultuuriteoseid oma kodanikele tasuta kättesaadavaks teha, peavad nad maksma tasu kõigile, kes annavad panuse

raamatukogude toimimisse, st mitte ainult töötajatele, vaid eelkõige nende teoste autoritele. Viimati nimetatutele tasu maksmine on ühenduse üldistes huvides.

- 15 Portugali Vabariik väidab enda kaitseks, et direktiivi artikkel 5 ja eelkõige selle lõige 3 on „kompromisslahendus”, mis on ebatäpne, raskesti tõlgendatav ja vaieldav nii tähenduse kui ka ulatuse poolest. Selle sätte sõnastus jäeti tahtlikult avatuks ja paindlikuks, et oleks võimalik arvestada erinevate liikmesriikide kultuurilise arengu erisustega. Lisaks ei ilmne kõnealuse artikli tähendus mingil viisil sellest direktiivist.

- 16 Peale selle tõstatab direktiivi ülevõtmine Portugali Vabariigi arvates otseselt küsimuse „asutuste kategooriate” osas valiku tegemisest ja kaudselt küsimuse, kas ja millises ulatuses võivad isikud, kes on direktiivi kaudsed subjektid, saada võrdselt või peaaegu võrdselt kasu selle direktiivi neist sätetest, mis võimaldavad liikmesriikidel teha üldsusele laenutamise osas erandeid artikli 5 lõikes 1 ette nähtud tasu maksmisest. See küsimus on seotud vastuoluga, mis on kõnealuse artikli lõike 3 ja võrdse kohtlemise, erapooletuse, solidaarsuse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse põhimõtete vahel. Kui vabastada vaid teatavad „asutuste kategooriad” üldsusele laenutamise õiguse eest tasu maksmisest, on tagajärjeks, et Portugali kodanikel puuduks samadel tingimustel juurdepääs loometeostele ja võimalus neid nautida. Lisaks sellele on õiguste omanikud neile kuuluvate reproduitseerimis- ja levitamissoiguste teostamise kaudu põhimõtteliselt juba tasu saanud.

- 17 Samuti rõhutab Portugali Vabariik, et üldsusele laenutamine on väheoluline, kuna asjaomane turg piirdub liikmesriigi territooriumiga ja see omab majanduslikust aspektist vähest tähtsust, nii et olukord ei mõjuta siseturgu. Seega võib teha järelduse, et kultuurilise arengu eesmärgid on olulisemad kui siseturule põhjustatud kahju. Just seetõttu on selle takistamine vastuolus proportsionaalsuse põhimõttega.
- 18 Lõpuks väidab asjaomane liikmesriik, et arvestades liikmesriikide kultuurilisi erisusi ja erinevusi arengutasemes, peab üldsusele laenutamise uue korra vastuvõtmine ja selle kohaldamine siseriikliku õiguskorra raames jääma subsidiaarsuse põhimõttest lähtuvalt liikmesriikide pädevusse.

Euroopa Kohtu hinnang

- 19 Sissejuhatavalt tuleb märkida, et komisjoni ja Portugali Vabariigi vahelise vaidluse ainsaks esemeks on küsimus, milline ulatus tuleb omistada direktiivi artikli 5 lõikele 3, mille kohaselt võivad liikmesriigid vabastada „teatavad asutuste kategooriad” selle artikli lõikes 1 osutatud tasu maksmisest.
- 20 Väljakujunenud kohtupraktikast tulenevalt peab ühenduse õiguse sätte tõlgendamisel arvestama mitte üksnes sätte sõnastust, vaid ka selle konteksti ning selle

õigusaktiga taotletavaid eesmäärke, mille osaks see säte on (vt eelkõige 18. mai 2000. aasta otsus kohtuasjas C-301/98: KVS International, EKL 2000, lk I-3583, punkt 21, ja 19. septembri 2000. aasta otsus kohtuasjas C-156/98: Saksamaa *vs.* komisjon, EKL 2000, lk I-6857, punkt 50).

- 21 Eelkõige seoses artikli 5 lõike 3 sõnastusega tuleb märkida, et selles sättes peetakse silmas „teatavaid asutuste kategooriaid”. Sellest tuleneb selgelt, et seadusandja eesmärgiks ei ole olnud lubada liikmesriikidel vabastada selle artikli lõikes 1 osutatud tasu maksmisest kõik asutuste kategooriad.
- 22 Peale selle lubab direktiiv vastavalt artikli 5 lõikele 3 liikmesriikidel teha üldsusele laenutamise korral erandi sama artikli lõikes 1 ette nähtud üldisest kohustusest maksta autoritele tasu. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb direktiivi neid sätteid, mis näevad ette erandi selle direktiiviga kehtestatavast üldpõhimõttest, tõlgendada kitsalt (29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-476/01: Kapper, EKL 2004, lk I-5205, punkt 72).
- 23 Lisaks ei saa artikli 5 lõiget 3 tõlgendada nii, nagu lubaks see teha kõikehõlmava erandi mainitud tasu maksmise kohustusest, kuna selline erand muudaks sisutuks nimetatud artikli lõike 1 ja seega jääks see säte ilma oma kasulikust mõjust.
- 24 Mis lõpuks puutub direktiivi peamisse eesmärki, mis tuleneb täpsemalt direktiivi seitsmendast põhjendusest, siis on selleks autoritele ja esitajatele piisava sissetuleku

tagamine ning eelkõige fonogrammide ja filmide tootmiseks vajalike eriti suurte ja riskantsete investeeringute tagasisaamise kindlustamine (28. aprilli 1998. aasta otsus kohtuasjas C-200/96: Metronome Musik, EKL 1998, lk I-1953, punkt 22).

- 25 Selle tõttu juhul, kui kõik selliste asutuste kategooriad, mis sellise laenutamisega tegelevad, oleks vabastatud direktiivi artikli 5 lõikes 1 ette nähtud kohustusest, jääksid autorid ilma tasust, mis võimaldaks neil tagasi saada tehtud investeeringud, mis omakorda peegelduks uute teoste loomises (vt eespool viidatud kohtuotsus Metronome Musik, punkt 24). Neil tingimustel oleks direktiivi selline ülevõtmine, mis tooks kaasa kõigi asutuste kategooriate vabastamise tasu maksmisest, otseselt vastuolus kõnealuse direktiivi eesmärgiga.
- 26 Portugali Vabariik ei vaidle tegelikult vastu sellele, et ülevõtmine nii, nagu see tuleneb dekreetseadusest, kujutab endast kõigi käesoleva otsuse punktis 11 loetletud asutuste vabastamist tasu maksmisest.
- 27 Neil tingimustel võib tõdeda, et Portugali õigusnormide tulemusel on direktiivi artikli 5 lõikes 1 ette nähtud tasu maksmise kohustusest vabastatud kõik üldsusele laenutamisega tegelevad asutused.
- 28 Sellise meetme õigustamiseks esitab asjaomane liikmesriik mitmeid argumente, millest ühtki ei saa siiski pidada asjakohaseks.

- 29 Esiteks väidab Portugali Vabariik, et üldsusele laenutamise turg on sisuliselt liikmesriigi turg ja see on majanduslikust seisukohast väheoluline. Sellest tulenevalt ei mõjutavat see olukord siseturu nõuetekohast toimimist ja subsidiaarsuse põhimõttest lähtuvalt peaks üldsusele laenutamise tegevus jääma liikmesriikide pädevusse.
- 30 Kui siiski eeldada, et asjaomane liikmesriik soovib nõnda vaidlustada direktiivi kehtivust, siis tuleb meenutada, et pärast EÜ artiklis 230 ette nähtud tähtaja möödumist ei saa vaidlustada ühenduse seadusandja poolt vastu võetud sellise akti kehtivust, mis on asjaomase liikmesriigi suhtes lõplikult jõustunud. Nimelt ei saa liikmesriik väljakujunenud kohtupraktikast tulenevalt tulemuslikult tugineda direktiivi või talle adresseeritud otsuse õigusvastasusele vastuväitena liikmesriigi kohustuste rikkumise hagile, mis on esitatud selle otsuse täitmata jätmise või selle direktiivi rikkumise tõttu (vt eelkõige 27. oktoobri 1992. aasta otsus kohtuasjas C-74/91: komisjon *vs.* Saksamaa, EKL 1992, lk I-5437, punkt 10; 25. aprilli 2002. aasta otsus kohtuasjas C-154/00: komisjon *vs.* Kreeka, EKL 2002, lk I-3879, punkt 28, ja 29. aprilli 2004. aasta otsus kohtuasjas C-194/01: komisjon *vs.* Austria, EKL 2004, lk I-4579, punkt 41).
- 31 Igal juhul on Euroopa Kohus juba varem otsustanud, et sarnaselt muude tööstus- ja kaubandusomandi õigustega võivad kirjandus- ja kunstiomandist tulenevad ainuõigused mõjutada kaubavahetust ja teenuste osutamist ning samuti konkurentsisuhteid ühenduses. Seetõttu kohaldatakse nende õiguste suhtes vaatamata sellele, et neid reguleerib siseriiklik õigus, asutamislepingu nõuded ning seetõttu kuuluvad need õigused asutamislepingu kohaldamisalasse (20. oktoobri 1993. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-92/92 ja C-326/92: Phil Collins jt, EKL 1993, lk I-5145, punkt 22).
- 32 Seega vastupidi sellele, mida väidab Portugali Vabariik, võib liikmesriigiti esinev õiguskaitse erinevus, mis seondub kaitstud kultuuriteoste üldsusele laenutami-

sega, mõjutada ühenduse siseturu nõuetekohast toimimist ja moonutada konkurentsi.

- 33 Teiseks väidab see liikmesriik, et autoriõiguste omanikud on neile kuuluvate reprodutseerimis- ja levitamisoiguste teostamise kaudu põhimõtteliselt juba tasu saanud.
- 34 Siiski on kaitstud teose selline kasutamine nagu üldsusele laenutamine oma olemuselt erinev müügist või mistahes muust seaduslikust levitamistoimingust. Nimelt kuulub üldsusele laenutamise õigus endiselt autorile, vaatamata teost sisaldava andmekandja müügile. Lisaks sellele ei ammendu laenutamisoigus müügi või mis tahes muu levitamistoimingu tagajärjel, samas kui levitamisoigus ammendub ainult ja üksnes siis, kui esmakordne müük ühenduses toimub õiguste omaniku poolt või tema nõusolekul (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus *Metronome Musik*, punktid 18 ja 19).
- 35 Kolmandaks väidab Portugali Vabariik, et direktiivi artikli 5 lõige 3 on lahtine ja paindlik, arvestamaks iga liikmesriigi kultuurilist arengut ja et väljendit „teatavad asutuste kategooriad” tuleb tõlgendada „vahelduva geomeetria” põhimõttest lähtuvalt.
- 36 Nagu käesoleva otsuse punktis 22 on märgitud, ei saa direktiivi artikli 5 lõiget 3 tõlgendada nii, nagu lubaks see teha kõikehõlmava erandi sama artikli lõikes 1 ette nähtud tasu maksmise kohustusest.

- 37 Neljandaks rõhutab Portugali Vabariik, et omavahel on vastuolus direktiivi artikli 5 lõige 3 ning võrdse kohtlemise, erapooletuse, solidaarsuse ja sotsiaalse ühtekuuluvuse põhimõtted. Kui vabastada vaid teatavad „asutuste kategooriad” mainitud tasu maksmise kohustusest, on tagajärjeks, et Portugali kodanikel puudub samadel tingimustel juurdepääs loometeostele ja võimalus neid nautida.
- 38 Seoses sellega annab direktiivi artikli 5 lõikes 3 ette nähtud teatavate üldsusele laenutamisega tegelevate asutuste vabastamine selle artikli lõikes 1 ette nähtud tasu maksmise kohustusest liikmesriikidele — jättes neile valiku, millised asutused on selle vabastusega hõlmatud — võimaluse kaalutlusõiguse raames otsustada, kellele asjaomase avalikkuse hulgast on loometeostele juurdepääsu soodustamine kõige kasulikum, arvestades samas põhiõigustega ja eelkõige diskrimineerimiskeeluga.
- 39 Lisaks on siis, kui direktiivis puuduvad piisavalt täpsed ühenduse kriteeriumid direktiivist tulenevate kohustuste piiritlemiseks, liikmesriikide ülesandeks oma territooriumil kindlaks määrata kõige sobivamad kriteeriumid selleks, et tagada direktiivi täitmine ühenduse õiguses ja eelkõige selles direktiivis ette nähtud piiranguid järgides (vt selle kohta 6. veebruari 2003. aasta otsus kohtuasjas C-245/00: SENA, EKL 2003, lk I-1251, punkt 34, ja 16. oktoobri 2003. aasta otsus kohtuasjas C-433/02: komisjon *vs.* Belgia, EKL 2003, lk I-12191, punkt 19).
- 40 Sellega seoses on ühenduste kohus juba varem otsustanud, et direktiivi artikli 5 lõige 3 lubab liikmesriigil kehtestada vabastus teatavatele asutuste kategooriatele, kuid ei kohusta teda seda tegema. Kui kõnealuses liikmesriigis valitsevad asjaolud ei

võimalda kindlaks määrata asjakohaseid kriteeriume asutuste kategooriate vahel nõuetekohase vahe tegemiseks, tuleb kõigilt asjassepuutuvatelt asutustelt nõuda selle artikli lõikes 1 ette nähtud tasu maksmist (eespool viidatud kohtuotsus komisjon vs. Belgia, punkt 20).

41 Neil tingimustel tuleb komisjoni hagi lugeda põhjendatuks.

42 Järelikult tuleb tõdeda, et kuna Portugali Vabariik vabastas kõik üldsusele laenutamise tegelevate asutuste kategooriad kohustusest maksta autoritele tasu üldsusele laenutamise eest, siis on ta rikkunud direktiivi artiklitest 1 ja 5 tulenevaid kohustusi.

Kohtukulud

43 Kodukorra artikli 69 lõike 2 alusel on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna komisjon on kohtukulude hüvitamist nõudnud ja Portugali Vabariik on kohtuvaidluse kaotanud, tuleb kohtukulud välja mõista Portugali Vabariigilt.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

- 1. Kuna Portugali Vabariik vabastas kõik üldsusele laenutamisega tegelevate asutuste kategooriad kohustusest maksta autoritele tasu üldsusele laenutamise eest, siis on ta rikkunud nõukogu 19. novembri 1992. aasta direktiivi 92/100/EMÜ rentimis- ja laenutamisoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas artiklitest 1 ja 5 tulenevaid kohustusi.**
- 2. Mõista kohtukulud välja Portugali Vabariigilt.**

Allkirjad